

risbe. Obdelavo virov dopolnjuje bogata slikovna priloga izdelkov, izdelanih po posameznih tehnoloških postopkih. Tudi to številko zaključuje objava spominskega gradiva, ki ga zbira in urejuje še en dolgoletni sodelavec Kovaškega muzeja v Kropi, vodič in skrbnik Joža Eržen.

Vigenjc se v šestih letnikih ni razvijal samo kot strokovno glasilo, ki pojasnjuje kroparsko zgodovino na poljudno-strokoven način, ampak je postal tudi ogledalo skrbno načrtovanega muzejskega dela in scenarija prihodnje prenovljene muzejske postavitve o Kropi. Pa še nekaj je opaziti: vsaka številka *Vigenjca* je bolj obsežna, torej je uredništvo na pravi poti. Želimo mu torej, da bi njegovim načrtom sledili tudi tisti, ki mu s finančno podporo omogočajo vsestranski razvoj.

Tita Porenta

Godešič skozi tisočletje 1006–2006 (ur. Judita Šega). Godešič : Odbor za pripravo tisočletnice Godešiča, 2006, 546 strani.

V Godešiču pri Škofji Loki so se v letu 2006 z različnimi dogodki spomnili tisočletnega obstoja kraja. Med drugim so izdali tudi obsežen zbornik s šestintridesetimi prispevki.

Po priložnostni pesmi Godeški zvon, ki jo je napisal domačin Andrej Rant, sledijo uvodne besede škofjeloškega župana Igorja Drakslerja, predsednika sveta KS Godešič Ivana Lagondra, predsednika uprave in generalnega direktorja družbe Merkur d. d. mag. Bineta Kordeža in predsednika uprave Mercator d. d. mag. Žige Debeljaka, ki so izid zbornika izdatno finančno podprli. Spremnno besedo zborniku je napisala urednica Judita Šega. Že iz uvodnih stavkov in hitrega listanja po obsežni knjigi je čutiti, da to ni le še eden od mnogih popisov preteklosti nekega kraja. Na eni strani je namreč čutiti spoštljiv odnos do domačega kraja, na drugi pa trdno zavezanost pisnim zgodovinskim virom, ki jih dopolnjujeta zgodovinski spomin in ljudsko izročilo. Vse to je uspelo urednici Juditi Šega združiti z odliko. Nastal je obsežen zbornik, ki ga bodo prebirali tako strokovnjaki posameznih strok kot domačini, ki bodo v širšem zgodovinskem dogajanju našli bogato lastno zgodovino, ki so jo zaznamovali njihovi predniki.

Na začetku vsebinskega dela zbornika je Klemen Križaj pojasnil elemente godeškega simbola. Prvo poglavje zbornika, ki ga je napisala Andreja Uršič, je namenjeno geografskemu pregledu katastrske občine Godešič. Opisom lege, geoloških značilnosti, podnebja, vodovja, prsti in rastja, sledi opis družbeno-geografskih značilnosti (prebival-

stva, industrializacije, kmetijstva, obrti, trgovine in osebnih storitev). Prispevek, ki ga dopolnjujejo čudovite fotografije, zaključuje s pregledom območij, stavb in obeležij naravne in kulturne dediščine v vasi in bližnji okolici.

Tisočletno zgodovino Godešiča spoznamo v obširnem poglavju Sprehod skozi zgodovino. Jože Štukl je v članku Halštatsko gomilno grobišče v Godeških Dobravah predstavil arheološko najdišče v bližini vasi. Seznan nas s podobnimi grobišči na Gorenjskem, z zgodovino arheoloških raziskav godeških gomil in z rezultati le-teh. Še vedno pa ostaja nedorečen obstoj gomilam pripadajoče naselbine.

Prispevek Matjaža Bizjaka z naslovom Commutatio Diotmari in prvo pričevanje o obstoju Godešiča v pisnem viru nas popelje v dogajanje 10. stoletja, ko je bila v zgodovinskih virih prvič izpričana širša okolica Škofje Loke. Leta 973 je freisinški škof Abraham od cesarja Otona II. med drugim prejel tudi del Sorškega polja, ki je veljalo v gospodarskem smislu za prednostno območje. Prostor je bil vsekakor že naseljen, z načrtno notranjo kolonizacijo pa je najverjetneje nastala tudi vas Godešič (Niusazinhun, Nivsaze). Kasneje je bil središče freisinškega zemljiškega urada Godešič. Zemljiški gospod je posest organiziral v sklopu dvora, kateremu so bile podrejene hube. Podložniki so morali oddajati naravne dajatve in obdelovati pridvorno godeško posest. Takšne so bile razmere tudi v času, ko je nastal prvi zapis (notica, menjalni akt) o obstoju Godešiča. To nam izpričuje listina z začetka 11. stoletja, s katero je freisinški škof Egilbert z nekim Diotmarjem zamenjal posest na Godešiču za ravno toliko kos zemlje v Tagernbachu na Bavarskem, a je to odtujeno posest kmalu kupil nazaj. Listina je ohranjena le v prepisu, ki ga hranijo v münchenskem državnem arhivu. V nadaljevanju je avtor želel, kot je sam zapisal: "... *nekoliko obširneje osvetliti omenjeni dokument, ljudi, ki so povzročili njegov nastanek ali bili pri njem udeleženi in okoliščine, v katerih je nastal.*" Ob koncu jasno razloži problematiko datiranja notic oz. menjalnih aktov. Prvi zapis o Godešiču je tako uvrščen med letoma 1006 in 1039.

Prispevek z naslovom Pod freisinškimi gospodi avtorja Franceta Štukla umešča vas Godešič v dogajanja, ki jih je pogojevalo freisinško gospodstvo. Izvemo, kako je deloval godeški dvor, ki ga je v škofovem imenu obdeloval oskrbnik. Stal je v bližini sedanje cerkve sv. Miklavža. Ob koncu 13. stoletja so ga ukinili in ga nadomestili z županijami ali uradi. Takrat so izvedli tudi prvi popis godeške županije. Imena njenih podložnikov pa so zapisana v urbarju iz leta 1501. Prispevek nadrobno razkriva, kako se je do konca obstoja freisinškega gospodstva delila zemljiška posest in kakšne so bile obveznosti Godešanov do njihovih zem-

ljiških gospodov. Omenja sodelovanje Godešanov v kmečkih uporih v letih 1491, 1515 in v tolminskem kmečkem puntu leta 1635. Dotika se cerkvene zgodovine kraja ter stavbnega razvoja naselja do konca 18. stoletja.

Zgodbo skozi tisočletje nadaljuje Judita Šega, ki predstavi vas Godešič v 19. stoletju. Leta 1803 se je končalo 830 let trajajoče obdobje freisinškega loškega gospostva, ki se je preimenovalo v komorno (državno) loško gospostvo. Le-to je bilo odpravljeno leta 1848. V prvem obdobju po revoluciji je Godešič postal samostojna krajevna občina, po letu 1866 pa so kraj vključili v teritorialno preoblikovano občino Stara Loka, v čigar mejah je ostal do konca druge svetovne vojne. Avtorici so upravno-politična dejstva služila le kot časovni okvir, v katerega je na podlagi različnih zgodovinskih virov vnesla segmente o načinu življenja Godešanov. To prispevek posebno odlikuje.

V 20. stoletje nas popelje Petra Svoljšak s prispevkom Vloga Antona Hafnerja v judenburškem uporu. Hafnerjeva vloga dobi v očeh bralca še večji pomen, saj avtorica dogajanja prve svetovne vojne zgodovinsko umesti in prikaže vzroke za upor slovenskih vojakov 17. pehotnega polka v Judenburgu. Spoznamo Hafnerjevo sodelovanje na fronti v Galiciji, kjer je bil dvakrat ranjen in njegovo delovanje v Judenburgu, potem ko je bil ponovno vpoklican v vojaško službo. Po zadušitvi vojaškega upora slovenskih vojakov, ki je trajal med 12. in 15. majem 1918, je bil kot glavni voditelj aretiran in postavljen pred naglo vojaško sodišče. Skupaj s tremi tovariši je bil obsojen na smrt in ustreljen. Dneve upora, njegovo zadušitev in posledice avtorica opiše zelo avtentično, kar bralca pritegne. V sklepni misli pa aktualizira problematiko uporov in Antona Hafnerja označi za zgodovinsko osebnost.

Prispevek z naslovom Vojaki v petih državah in žrtve svetovnih vojn, ki ga je napisal Andrej Jenko, se spominja posameznikov, ki so morali zaradi različnih vzrokov vstopiti v vojaške vrste. V ospredje postavlja njihove življenjske zgodbe in usode. Obravnava čas Avstro-Ogrske do konca socialistične Jugoslavije, glavnina prispevka pa zajema čas druge svetovne vojne.

Tudi naslednji prispevek (Zaklonišča, bunkerji, zapori ...) istega avtorja se dotika druge svetovne vojne. Spominja se preletov vojaških letal in posledic le-teh ter odkriva vaške bunkerje in zaklonišča. Vrača se v leto 1945, ko so se vozniki vozov s konjsko vprego umikali na Koroško in so jih domobranci mobilizirali. Spominja se vaščanov, ki so bili zaprti v Begunjah in v različnih zaporih v prvih povojnih letih.

Povojno zgodovino Godešiča razkriva Jože Hafner v prispevku Krajevna skupnost Godešič v zadnjih treh desetletjih. To je čas od sredine sedem-

desetih let 20. stoletja do danes. Opisuje pa tudi pomembne pridobitve za vas, ki so bile zgrajene že pred tem. To sta vodovod, ki so ga gradili v letih 1958-1961, in trgovina, ki so jo gradili v šestdesetih letih. Od sedemdesetih let naprej pa je bil čas, ko so s samopriskevki urejali cestno in komunalno infrastrukturo, javno razsvetljavo, avtobusne postaje, športna igrišča in družbene prostore. Leta 1980 so začeli izdajati glasilo Dobrave. Po osamosvojitvi so ostale naloge krajevne skupnosti enake. Med dogodki pa avtor izpostavlja odkritje spominskega obeležja žrtvam obeh svetovnih vojn in tradicionalno praznovanje samostojnosti Slovenije.

Sprehod skozi zgodovino zaključujejo Aleksander Igličar, ki se spominja dogodkov ob osamosvojitvi Slovenije, ter Maja Bertonec, Alenka Starman in Uroš Alič, ki so predstavili rezultate popisa prebivalstva na Godešiču leta 2004.

Urednica Judita Šega je v povzetku zapisala: *"Zaradi zunanjih vplivov, ki so posledica izobraževanja in preseljevanja, avtohtoni godeški govor vse bolj izginja. Prav tako kakor razna ledinska imena, ki jih z izjemo nekaterih splošno znanih uporabljajo v glavnem le še kmetje. Njim so že od nekdaj pomagala pri lažjem medsebojnem sporazumevanju in orientaciji v naravi. Ledinska imena zaradi svoje majhnosti redko najdejo prostor na običajnih zemljevidih in kartah in živijo le še v vedno bolj usihajočem ustnem izročilu. Zato je njihovo zbiranje in zapisovanje nujno, preden dokončno izginejo v pozabo. V boljšem položaju so domača hišna imena, vezana v glavnem na stare historične kmetije."* Po zaslugi treh izčrpnih prispevkov v poglavju Govor, domača in ledinska imena je raziskana omenjena nesnovna dediščina Godešiča. Francka Benedik je s primerjalnimi tabelami, s primeri njihovega govora in s slovarčkom starejših in domačih besed predstavila godeški govor. Polona Roblek in Judita Šega sta popisali stara hišna imena na Godešiču. Iz analize lahko razberemo, da najstarejša hišna imena izhajajo iz osebnih imen in priimkov. Izoblikovala so se tudi iz krajevnih imen za lego ter iz ledinskih imen. Osnova preostalih so bile razne upravne in cerkvene funkcije ali obrtne dejavnosti. Polona Roblek pa je raziskala tudi ledinska imena katastrske občine Godešič. Ugotavlja, da so vsa ledinska imena iz začetka 19. stoletja živa še danes, zapisana pa so v mapi franciscejskega katastra iz leta 1826. Sodobna ledinska imena je razdelila v več skupin: na ledinska imena, ki izražajo naravno stanje (Dolga njiva), na ledinska imena, ki izražajo človeško dejavnost (Pri kozolcu), na vodna ledinska imena (Struga) in na nepojasnjena.

Etnološki prispevek z naslovom Vsakdanjik in praznik je na podlagi razgovorov s številnimi informatorji napisala Andreja Hafner. Tako govori o načinu življenja Godešanov v 20. stoletju. Preživ-

ljali so se s poljedelstvom, živinorejo in sadjarstvom. Težka kmečka opravila pa so ljudi družila in tudi zabavala. Vsakdanjik in praznik sta bila neločljivo povezana. Razlikovala sta se le pri prehrani in noši, ki sta bili za praznike skrbno izbrani. Avtorica nam predstavi še dediščino godeškega stavbarstva in zdravilstva, otroške igre in zabave odraslih, različne dogodke in dejavnosti, ki so poleg skrbi za preživetje družile odrasle. Zaključuje s predstavitevijo letnih in koledarskih šeg ter šeg življenjskega cikla.

Kmetijstvo, ki je bila osnovna dejavnost Godešanov, sta dopolnjevali obrt in trgovina, ki ju prav tako predstavi Andreja Hafner. Obrtniki z Godešiča, med katerimi najdemo krojače, čevljarje, pletarje, škafarje, kolarje, sedlarje, izdelovalce metel, izdelovalke narodnih noš ter druge, so z izdelki zalagali sovaščane kot tudi druge. Prva trgovina na Godešiču pa je delovala pred letom 1900. Etnološko poglavje zaključuje zapis prerokbe sv. Šembilje.

Posebno poglavje je posvečeno podružnični cerkvi sv. Miklavža (Nikolaja), ki je največja kulturna znamenitost vasi. Njena preteklost je povezana z najstarejšo zgodovino vasi, saj se omenja leta 1291. Takratna cerkva je bila manjša od današnje, imela je pravokotno ladjo in s polkrožno apsido zaključen prezbiterij. V naslednjih stoletjih so jo večkrat povečali in predelali. Danes ima cerkev gotski prezbiterij, freske furlanskih mojstrov iz začetka 15. stoletja, freske mojstra Jerneja iz Loke iz 16. stoletja, baročno kapelo sv. Frančiška Ksaverja, glavni oltar poznega zlatega tipa iz okoli leta 1700 in križev pot kranjskega podobarja Gašperja Götzla iz prve polovice 19. stoletja. Prispevek je napisal France Štukl. Že na naslednji strani, v novem prispevku izpod peresa Alojza Igljarja, dobimo jasno potrditev, da so bili Godešani skozi preteklost do današnjih dni na domačo cerkev zelo navezani. Bila je središče njihovega duhovnega sveta in zakladnica vrednot, iz katerih so živeli. Zato so se v jubilejnem letu 2006 odločili za veliko investicijo – za zamenjavo starih železnih zvonov s štirimi bronastimi. Besedilo opisuje zgodovino godeških zvonov in prizadevanja za nabavo novih.

V poglavju o naravnih znamenitostih bralca najbolj prepričajo izvrstne fotografije Franca Steleta, Primoža Jakopina, Aleksandra Igljarja in fotoarhiva Rant. Pri celostni predstavitvi loke pod Godešičem (sestava tal, drevje, živalski in rastlinski svet, ekologija) izstopa opis povezave med naravnim biserom in vsakdanjim življenjem Godešanov. Prispevek je pripravila Urša Kovač Mrak.

Naslednja poglavja zaznamujejo čas 20. stoletja. Kulturna dejavnost v župniji Reteče, kamor spada Godešič, je zaživela po letu 1908, ko je župnik Janez Meršolj ustanovil Katoliško prosvetno društvo. Ukvarjalo se je z gledališko dejavnostjo in knjižnico. V društvu so sodelovali tudi Godešani. Leta

1913 pa je gledališče zaživelo v domači vasi v okviru gasilskega društva. Začetno zagnanost je prekinila prva svetovna vojna. Po njej so gradili gasilski dom, leta 1934 pa so ustanovili dramski odsek pri gasilskem društvu. Razen v času druge svetovne vojne je deloval do leta 1950, ko so ustanovili KUD brata Križnar Godešič, ki deluje še danes. Obsežen prispevek Janeza Hostnika in Ivanke Igljar predstavi tudi Alojza Novinca (1910–1984), ki je bil gonilna sila kulturnega življenja na Godešiču. Sledi še zapis o domačem narodnozabavnem ansamblu Jaz pa ti, avtorjev Matije Ranta in Ivana Igljarja.

Štefan Križaj je za zbornik izbral nekaj pomembnih dogodkov iz več kot devetdesetletnega delovanja godeškega gasilskega društva, ki je bilo ustanovljeno leta 1911. Prav tako zanimiv je članek Šport na vasi, ki ga je napisal Jože Hafner. Športno dejavnost je popisal kronološko – od orlovskih in sokolskih časov do danes, ko je godeški šport okronala plavalka Anja Čarman. Poglavje zaključuje zapis o delovanju Rdečega križa (Tončka Bobnar, Nika Krajnik).

Slavica Pavlič v poglavju Šolstvo pod zanimivim naslovom Šolska spričevala godeških učencev skozi čas razkriva preteklost različnih izobraževalnih sistemov, ki so jih bili deležni godeški otroci. Od leta 1893 so obiskovali šolo v Retečah.

Promet, telefonija in elektrifikacija je posebno poglavje, ki ga sestavljajo trije prispevki. Po zaslugi Andreja Jenka so ostale zapisane drobne zanimivosti iz cestnega in železniškega prometa. Pod skrivnostnim naslovom Tok, tok, tok, ... avtorja Janeza Bertoncija izvemo zgodbo o prvi "javni telefonski govornici" v vasi, ki je bila v zasebni hiši od leta 1957 do 1988. Drago Papler pa je predstavil razvoj elektrifikacije Godešiča od leta 1927 naprej, ko je zasvetila prva luč na Godešiču.

Zadnja poglavja so posvečena Godešanom. Najprej prof. dr. Jožetu Rantu (1896–1972), ki je bil pionir slovenskega zobozdravstva, ustanovitelj Stomatološke klinike, zdravnik, lovec, kinolog ..., in ljubitelj rojstnega kraja. Predstavil ga je Andrej Rant. Dušan Koman je popisal življenjsko in umetniško pot akademskega slikarja Franceta Novinca – Godešana, ki mu je domači kraj navdih za ustvarjanje. Godešiču zvesti so ostali tudi izseljenci. Prispevka Aleksa Avgušтина in Alojza Jenka razkrivata usodo političnih emigrantov in novo življenje ekonomskih emigrantov. Antonija Habjan Križaj in Andrej Rant pa sta s svojim pisanjem na prvo mesto postavila družino, njene prednike in njen vsakdanjik, ki je mineval skozi čas in bo še naprej ..., ki je ustvarjal zgodovino Godešiča v prvem tisočletju ..., in že piše prvo poglavje drugega tisočletja.

Marjana Žibert